

DANSK-LYBSKA FLOTTAN UNDER DET NORDISKA SJUÅRSKRIGET

En studie av Herbert Kloths "Seewesen in der Zeit des Nordischen Siebenjährigen Krieges"

av Marinarkeolog Emmy Kauppinen 2010

LÖNER

Den lybska flottan delade ut sina löner månadsvis efter år 1564. Officerarna liksom manskapet, tjänade 7 månader ombord på fartygen. *Hauptshiffer* och predikanten tjänade 12 Gulden, dvs. 18 lybska Mark i månaden medan kaptenen eller skepparen tjänade 10 gulden, 15 lybska Mark. Endast de tidigare nämnda fick sin lön utbetald i Gulden medan resterande manskap fick lönen i lybska Mark. En matros fick mellan 6 och 7 lybska Mark medan chefskocken lyfte 9 lybska Mark varje månad.

I den danska flottan fick en dansk kapten mellan 60 och 90 Mark, en matros fick mellan 3 och 3½ Mark 4 Schilling i månaden.

I den svenska flottan delades lönerna ut en gång i halvåret och kaptenen fick 100 till 200 Mark, barberaren 40 Mark och matroserna mellan 8-10 Mark.

BYTE OCH FÅNGAR

Byte och fångar var segrarnas troféer. Under det nordiska sjuårskriget var bestämmelserna för bytet väl dokumenterade. Varje redare delade bytet mellan sig och sina anställda.

Under nordiska sjuårskriget fanns en del förutbestämda regler för hur krigsbytet skulle delas upp:

- När ett skepp blivit kapat föll allt som hade med *arklie*, skeppsutrustning och *fetalie*, livsmedel eller matvaror, till kungen. Från det övriga godset föll hälften till skeppets högre personer, amiraler, präst och skrivare (tydligt samma person) och andra hälften var kungens. Hantverkarna och musikerna fick dela på de fientliga officerarnas ägodelar. Soldaterna däremot var helt utan andelar i bytet, men dessa hade istället en högre lön med både guld och därtill den speciella *Sturmsold* som endast soldaterna fick.
- Var flera skepp delaktiga i kapandet av skepp fick alla skepp del av bytet. Hade däremot något skepp inte deltagit i kapandet blev detta skepps besättning utan. Huvuddelen av bytet föll till "högre stående personer".
- Hur krigsfångar skulle behandlas hade krigsrätten inte klart tydliggjort. Kloth beskriver att på den svenska sidan behandlades krigsfångarna med grov råhet. De fångades vardag var hård, de fick tunga arbeten och ett hårt bemötande, detta gällde dock endast för de fattiga. De högre ståndspersonerna behandlades med stor vänlighet.
- Utbytet av krigsfångar skedde mestadels på vintern när paus i kriget rådde. Men det hände att fångar friköptes för en större summa pengar under andra delar av året.

MAT, HYGIEN OCH ANDRA FÖRHÅLLANDEN OMBORD

Den lybska flottan 1563 till 1570 använde sig av två *Schiffsordnungen*, regelverk för livet ombord vilka skrevs av Herluff Trolle.

DISCIPLIN OCH ORDNING

Eftersom livet ombord var påfrestande och man ville få sjömännen och soldaterna att hålla sams fanns ett par regler som de var tvungna att följa. En stor viktig regel var att ingen fick tilltala någon annan med hårda ord. Skulle mot all förmodan handgemäng uppstå och någon blev sårad eller till och med dödad skulle rätt straff dömas. Men för att detta i huvudtaget inte skulle hända hölls det hårt på hierarkin.

Vid myteri exempelvis, kastades helt sonika myteristen över bord. Var manskapet inte nöjd med betalning eller proviant utdelning skulle man vänta med diskussioner och hot om bestraffning samt behålla lugnet eftersom Trolle ansåg att det var bäst att sköta dessa angelägenheter i hemmahamn.

Under gudstjänsten var det förbjudet att sova, spela eller prata. Skymfades gud under andakten skulle vederbörande betala med ett guldmynt. Det förväntades också av hela manskapet att delta i böner om god vind och kommande segrar och sjunga de kristna sångerna. Vid eventuell bestraffning sköttes det av *Meistermann* som var den person ombord som hade auktoritet att bestraffa manskapet.

RANGFÖRHÅLLANDEN

Genom införandet av Herluff Trolles Schiffsordnung reglerades rangordning och förhållanden ombord på ett sätt som tidigare inte existerat inom den lybska flottan. Kloth påpekar att i inom den svenska och danska flottan var rangförhållanden bättre reglerade och hölls inom fastare former än hos den lybska. Inom den lybska flottan användes inte en hård auktoritär och militär hållning, utan något som snarare likades vid den sammanhållning som fanns inom skråna. Det var just detta som Trolle motsatte sig och menade att inom den lybska flottan måste militärisk auktoritet existera för att bli en bättre krigsmakt. Speciellt var detta viktigt eftersom sjömännen och soldaterna var vana vid olika sätt att hantera situationer och följa regler. Därför satte Trolle upp regler på hur dessa två skulle ha en fredlig samvaro på skeppet och att soldaterna inte skulle vara i vägen vid manövreringen av skeppet. Blev sjömännen störda i sitt hantverk av soldaterna blev soldaterna utsatta för hård straff. För att belysa det bättre så fick endast sjömän och hantverkare som arbetade på segel och tåg uppehålla sig på övre däck.

Hissades den gula flaggan från amiralens kajuta samtidigt som ett skott avlossades betydde det att befälhavarna skulle sammanträda på huvudskeppet. Kom skeppen ifrån varandra vid storm eller dylikt var Bornholm samlingsplatsen för alla skepp.

MAT OCH DRYCK

Två måltider per dag åts det på skeppen. Det var växelvis kött- och fiskdagar, på köttdagarna fick manskapet nöt- eller griskött - ofta späck och ärtor och under fiskdagarna åts det strömming, torsk och abborre. Officerarna fick ibland ål eller lax till middag. Men det åts även gröt, bön och ärtmat. Förutom bröd fick manskapet även vit eller grå skeppsskorpa.

Den vanligaste drycken var öl, vilket även användes vid matlagningen. Ölet kom främst från Lübeck, Hamburg och Einbeck.

Provianten stod för en fjärdedel av kostnaden i sjuårskriget.

HYGIEN OCH HANTERING AV SJUKDOMAR

För att inte utsätta manskapet för de typiska sjukdomar som kom genom dålig hygien ansåg Trolle att detta skulle hanteras enligt ett antal olika regler, vilka texten inte går närmare in på.

Barberaren hade som ansvar att ta hand om de sårade. Invaliderna skulle, när de väl kom hem få kost (men logi stod det inget om) under resten av sitt liv.

STRAFF

Dödstraff utdelades inte endast vid mord och svek utan även när manskapet otillåtet lämnat skeppet eller vid uppror och myteri. Dödsdomen utfärdades genom att binda fast den dömda vid ett lik och sedan kastades hela paketet över bord. Blev man dömd till kölhalning, så utfördes detta tre gånger. Mer sällan dömdes förövaren, endast vid knivlagsmål, till "*Binden an den Mast*" (bindas vid masten) vilket utfördes på följande sätt: genom att den ena handen blev fastnaglad i masten skulle förövaren själv ta sig loss och på så sätt sona sitt brott. Men förövare kunde även bli dömda att bli bundna på bogspröt.

KÄLLA

Kloth, Herbert (1925), *Seekriegswesen in der Zeit des Nordischen Siebenjährigen Krieges 1563-1570* i Zeitschrift des Vereins für lübeckischer Geschichte und Altertumskunde, Band XXII. Lübeck.

INTRESSANT VIDARE LÄSNING

Trollesche Ordnung - marinstrategi av Herluff Trolle

Hövelns Chronik av Reimer Kock som skrev om slaget mellan Öland och Gotland den 30 maj 1565.